

dr hab. Katarzyna Kopyściańska prof. UWr.
Katedra Prawa Finansowego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Alicji Michalak

***„Podatek od niektórych instytucji finansowych w kontekście
zasady sprawiedliwości”***

Łódź 2021 r., str. 209

1. Uwagi dotyczące wyboru tematu, celu badawczego i metody rozprawy

Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej są zagadnienia z zakresu oceny funkcjonowania w Polsce podatku od niektórych instytucji finansowych w kontekście zasady sprawiedliwości podatkowej.

Wybór tematu Doktorantka uzasadniła, po pierwsze, koniecznością oceny szczególnych rozwiązań podatkowych skierowanych do podmiotów działających na rynkach finansowych, a po drugie zaś, koniecznością przeprowadzenia rozważań dotyczących kierunków w jakich powinno zmierzać opodatkowanie tego sektora – z uwzględnieniem specyfiki branży oraz przeanalizowanie celów jak i skutków wprowadzania dodatkowych obciążeń.

Ponadto zapewne u podstaw wyboru przez Doktorantkę tematu leżała troska o usunięcie pewnego mankamentu w literaturze przedmiotu w postaci braku całościowego opracowania ważnego z punktu widzenia opodatkowania podmiotów działających na rynkach finansowych, przy podjętej jednocześnie starannej próbie uchwycenia istoty zasady sprawiedliwości podatkowej.

W konsekwencji wybór tematu zasługuje na całkowitą aprobatę.

Autorka we wstępie pracy przyjęła tezę, że podatek od niektórych instytucji finansowych obowiązujący w Polsce w obecnym kształcie nie realizuje zasady sprawiedliwości podatkowej.

Doktorantka jako główny cel badawczy przyjęła ocenę wprowadzonego w Polsce w 2016 roku podatku od niektórych instytucji finansowych pod kątem zgodności z zasadą sprawiedliwości podatkowej oraz przedstawienie postulatów *de lege ferenda* i propozycji zmian w omawianym podatku, aby realizował on postulat sprawiedliwości podatkowej. Samo pojęcie sprawiedliwości podatkowej nie jest, w ocenie Doktorantki, jednoznaczne.

Niezależnie od głównego celu badawczego Doktorantka przyjęła także cel pomocniczy w postaci próby ustalenia zakresu omawianej zasady oraz przyjęcia kryteriów, które pozwolą na ocenę pod tym kątem polskiego podatku bankowego jak i ustalenie słuszności i celowości wprowadzenia w Polsce podatku od niektórych instytucji finansowych w obowiązującym kształcie.

Wszystkie cele operacyjne wskazane w rozprawie, badane konsekwentnie z różnych punktów widzenia, przybliżają Autorkę do realizacji podstawowej hipotezy badawczej. Sposób sformułowania przedmiotu badań i celów prowadzonych badań należy uznać za właściwy, a jednocześnie ułatwiający transparentne prowadzenie samych badań. Dzięki temu także Autorce udało się ukazać wielowątkowość materii badawczej rozprawy.

Z uwagi na charakter analizy Autorka przyjęła jako podstawową metodę badawczą, **metodę analizy dogmatycznej**, z wykorzystaniem której dokonano analizy przepisów prawnych regulujących opodatkowanie podatkiem od niektórych instytucji finansowych

Obok metody analizy dogmatycznej, korzystając z metody prawnoporównawczej, została przeprowadzona analiza komparatystyczna obowiązujących w wybranych państwach rozwiązań podatkowych obciążających podmioty działające w sektorze finansowym.

Obie metody wzajemnie się w pracy uzupełniają i pozwalają zachować Autorce właściwy balans, zważywszy na naukowy charakter pracy. Niemniej wydaje się, że Autorka zapomniała wspomnieć o metodzie analityki i krytyki piśmiennictwa. Paradoksalnie jednak nie można z tego tytułu uczynić Doktorantce zarzutu, gdyż w istocie w trakcie prowadzonych rozważań posłużono się oboma metodami, odnosząc się do wypowiedzi i poglądów doktryny. W rzeczywistości zarzut wobec Autorki należałoby sformułować wówczas, gdyby w pracy naukowej faktycznie zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa tylko pomocniczo.

W pracy wykorzystano także orzecznictwo sądowe, w zakresie podstawowym i niezbędnym do formułowania wniosków, a w konsekwencji zrealizowania celu badawczego (19 pozycji). Materia, którą poddano badaniu w ramach rozprawy doktorskiej uzasadniała zresztą selektywne podejście do dorobku orzecznictwa. **Niemniej jednak jako pewien mankament, który zawiera recenzowana rozprawa doktorska, wskazać należy całkowity brak odniesienia się do najnowszych tendencji w orzecznictwie TSUE, co niewątpliwie wzbogaciłoby nie tylko treść samej rozprawy, ale również potencjał analityczny Autorki. Biorąc wszakże pod uwagę zawarte w pracy rozważania, a także sformułowane wnioski, należy przyjąć, iż wskazany mankament nie wpłynął na ostateczną pozytywną ocenę rozprawy doktorskiej.**

Biorąc pod uwagę wymogi stawiane rozprawom doktorskim, zarówno główny cel badawczy rozprawy, jak i przedstawioną metodykę badań, należy uznać za poprawnie sformułowane. Tworzą one łącznie zwartą teoretycznie i empirycznie poprawną formułę naukową, która pozwala Autorce wykazać się niezbędną wiedzą teoretyczną i znajomością warsztatu badawczego.

Recenzowana praca doktorska zawiera stan prawny obowiązujący do dnia 30 września 2021 r.

2. Układ i język rozprawy

Konstrukcja pracy realizuje sformułowane tezy i założone cele badawcze. Układ pracy jest rozbudowany. Zdając sobie sprawę ze złożoności materii badawczej, Autorka prezentuje przedmiot badań z różnych punktów widzenia.

Rozprawa składa się ze wstępu, 5 rozdziałów oraz zakończenia i wniosków. W końcowej części pracy zamieszczone są wykazy: aktów normatywnych, orzecznictwa i cytowanej literatury. Konstrukcja pracy oddziela zagadnienia definicyjne i teoretyczne od aspektów stosowania prawa i własnych ocen Autora. Taki sposób zredagowania tekstu ułatwia czytelnikowi odnalezienie poszczególnych zagadnień i nakreśla tok wywodów.

Dobrym zabiegiem metodologicznym jest także rozpoczynanie rozdziałów wstępem (z wyjątkiem pierwszego) i zakończenie ich podsumowaniem. W uwagach wstępnych Autorka formułuje szczegółowy cel badawczy, zapoznając w taki sposób czytelnika z zakresem badań

w danym fragmencie pracy. W treści podsumowań zawarte są refleksje, które wyrażają wstępne oceny poszczególnych fragmentów opracowania.

Uszeregowanie rozdziałów jest nie tylko prawidłowe, ale w kontekście postawionego celu badawczego jak najbardziej właściwe i zarazem przydatne w prowadzeniu badań zmierzających do zrealizowania głównego celu badawczego w postaci oceny wprowadzonego w Polsce w 2016 roku podatku od niektórych instytucji finansowych pod kątem zgodności z zasadą sprawiedliwości podatkowej.

Ponadto podział treści jest logiczny i czytelny. Umożliwia dokładne podążanie czytelnika za tokiem myśli Autorki. W rezultacie należy uznać, że przyjęty układ pracy, porządkując przebieg prowadzonych rozważań, zapewnia swobodę w lekturze opracowania.

Pani mgr Alicja Michalak zapoznała się rzetelnie z literaturą przedmiotu, właściwie selekcionując dzieła mające najistotniejsze znaczenie w badanym dorobku myśli prawniczej. Wykaz cytowanej literatury nie jest jednak obszerny bo obejmuje tylko 164 pozycje wydane drukiem, w tym również 9 pozycji obcojęzycznych.

W rozprawie wykorzystano również **orzecznictwo sądowe, w tym 13 wyroków i 2 orzeczenia** Trybunału Konstytucyjnego, **3 wyroki** Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, **1 interpretację ogólną MF oraz 5 interpretacji indywidualnych**.

Praca została napisana poprawnym językiem, z umiejętnym posługiwaniem się językiem prawniczym. W pracy występują nieliczne błędy literowe, czy interpunkcyjne.

3. Treść i wnioski rozprawy

Przechodząc do oceny wartości treści zawartych w recenzowanej rozprawie należy podkreślić, że praca w zasadzie spełnia wymogi stawiane rozprawie doktorskiej.

We wstępie rozprawy Autorka zawarła najważniejsze informacje dotyczące przedmiotu, celu i metody badań. Określony został także zakres materiału badawczego oraz informacje o strukturze i treści pracy. W sposób zwięzły przedstawiła przedmiot badań poszczególnych rozdziałów.

Niestety Autorka często nie podejmuje polemiki z podglądami doktryny i judykatury, ograniczając się wyłącznie do ich zreferowania.

W pierwszym rozdziale (s. 11-49) Doktorantka podjęła się analizy charakteru zasady sprawiedliwości podatkowej oraz jej miejsca wśród zasad prawa. Doktorantka omówiła również miejsce zasad podatkowych na gruncie zasad prawa oraz dokonano

przedstawienia tych zasad podatkowych, które wiążą się ściśle bądź wynikają z zasady sprawiedliwości podatkowej jak również zaprezentowała koncepcję sprawiedliwości społecznej i związaną z nią kwestię redystrybucji dochodów.

Być może pewien niedosyt pozostawia brak szerszego omówienia (w ramach odrębnego podrozdziału) problematyki władztwa podatkowego w kontekście konieczności poszanowania zasady sprawiedliwości w odniesieniu tej zasady do art. 84 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawodawca jest uprawniony bowiem do stanowienia prawa odpowiadającego założonym celom politycznym i gospodarczym, a kształtując system podatkowy, ma szeroką swobodę wyboru pomiędzy różnymi konstrukcjami zobowiązań podatkowych. Powinien on dbać o to, aby ustanowiony system podatkowy zapewniał państwu systematyczne dochody umożliwiające realizację założonych wydatków, a jednocześnie wpływał na gospodarcze, socjalne i społeczne zachowania podatników. Ustawodawca może wyłączać określone kategorie podmiotów z podlegania zasadzie powszechności opodatkowania tylko wówczas, gdy wymagają tego cele społeczno-gospodarcze wyrażające wartości chronione konstytucyjnie. Nie można jednak zapominać, że swoboda ustawodawcy w zakresie kształtowania regulacji podatkowych jest ograniczona koniecznością poszanowania wartości i zasad konstytucyjnych, w tym zwłaszcza wynikających z art. 2 Konstytucji RP, takich jak zasada proporcjonalności, zasada sprawiedliwości podatkowej oraz zasady prawidłowej legislacji. Wydaje się, że dokładniejsze przyjrzenie się przez Autorkę tym zależnościom pomiędzy pozorną swobodą nakładania obciążeń publicznoprawnych a koniecznością poszanowania zasady sprawiedliwości, pomimo, iż na poziomie normatywnym, nigdy nie zostało to rozstrzygnięte, uczyniłoby pracę niewątpliwie ciekawszą.

W rozdziale drugim (s. 50-102) dokonano scharakteryzowania instytucji finansowych i przedstawiono szczególną rolę jaką pełnią we współczesnych systemach gospodarczych. W rozdziale tym omówione zostało pojęcie instytucji finansowych, zarys rozwoju polskiego systemu finansowego oraz warunki funkcjonowania tych podmiotów na rynku, co pozwoli na zrozumienie szczególnej pozycji sektora finansowego i odnoszących się do nich wymogów. Opisała tu Doktorantka również pojęcie stabilności finansowej, zjawisko kryzysu finansowego oraz omówiono przebieg kryzysu *subprime*, jako uzasadnienia dla wprowadzania dodatkowych obciążeń podatkowych skierowanych do sektora finansowego. Przedstawione zostały również szczególne przepisy podatkowe odnoszące się do podmiotów działających na rynku finansowym.

W ramach rozdziału trzeciego (s. 102-142) Doktorantka poświęciła uwagę wprowadzonemu w Polsce podatkowi od niektórych instytucji finansowych. W rozdziale tym

dokonano analizy celów i motywów przyświecających ustawodawcy podczas wprowadzania nowej daniny oraz elementów konstrukcyjnych charakteryzujących polski podatek bankowy. W dalszej części rozdziału zostało przedstawione zjawisko przerzucalności podatku od niektórych instytucji finansowych.

Rozważania zawarte w rozdziale czwartym (s.142 - 166) koncentrują się z kolei na dokonaniu przeglądu i porównania sektorów finansowych wybranych państw oraz obciążeń podatkowych jakie w tych państwach zostały nałożone na instytucje finansowe, ze szczególnym uwzględnieniem podatków bankowych. Dobór państw do przeprowadzanych w toku niniejszego rozdziału analiz został oparty o wybór projektodawcy, które właśnie te państwa wskazał w uzasadnieniu do ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych.

Ostatni rozdział pracy (a. 166- 188) Autorka poświęciła ocenie zasadności wprowadzenia polskiego podatku od niektórych instytucji finansowych oraz alternatywnym sposobom opodatkowania sektora finansowego. W rozdziale Doktorantka wskazuje również, inne niż podatek bankowy, daniny, które obciążają podmioty rynku finansowego, tj. podatek od transakcji finansowych, podatek od działalności finansowej, omówione zostało również przysługujące tym podmiotom zwolnienie na gruncie ustawy o podatku od towarów i usług. W dalszej części rozdziału została przedstawiona rentowność sektora finansowego i wpływ podatku od niektórych instytucji finansowych jego sytuację. Należy wyrazić pewne zdumienie, że końcowej części tego rozdziału, na stronie 185, w podrozdziale zatytułowanym „Propozycje zmian polskiego podatku od niektórych instytucji finansowych” taka propozycja niestety się nie pojawia, poza ogólnym stwierdzeniem, że obowiązujący w Polsce podatek bankowy nie spełnia formułowanych w literaturze postulatów odnoszących się do jego kształtu. Niewielka propozycja zmiany znajduje się już w samym zakończeniu pracy – s. 192 (dziwi jednak fakt, że Autorka dochodzi do takich wniosków skoro nie poruszyła tej problematyki w podrozdziale temu poświęconym), iż niezbędna jest modyfikacja podstawy opodatkowania albowiem obecnie obowiązująca konstrukcja jako podstawę opodatkowuje aktywa. W ocenie Autorki taka sytuacja wpływa negatywnie na akcję kredytową, co stoi w sprzeczności z obecnymi potrzebami gospodarki. W ocenie Doktorantki lepszym rozwiązaniem wydaje się opodatkowanie pasywów instytucji finansowych, z czym należy się zgodzić.

W zakończeniu (s.188 – 193) pracy dokonano uogólnień, które stanowią wnioski końcowe, znajdujące swoje podstawy w ustaleniach poczynionych w poszczególnych rozdziałach. Najczęściej stanowią one zresztą syntetyczne ujęcie konkluzji zawartych w uwagach końcowych do poszczególnych rozdziałów. **Co jednak najistotniejsze zawarte w**

zakończeniu wnioski potwierdzająco do zasady zrealizowanie postawionego we wstępie celu badawczego, a poziom naukowy, w jakim uczyniła to Doktorantka, jest satysfakcjonujący.

W zakończeniu Autorka sformułowała także szereg wniosków szczegółowych, znajdujących swoje podstawy w ustaleniach poczynionych w poszczególnych rozdziałach. Najczęściej stanowią one zresztą syntetyczne ujęcie konkluzji zawartych w uwagach końcowych do poszczególnych rozdziałów. **Co jednak najistotniejsze zawarte w zakończeniu wnioski potwierdzają zrealizowanie postawionego we wstępie celu badawczego, a wysoki poziom naukowy, w jakim uczyniła to Doktorantka, pozwala na sformułowanie tezy o dojrzałości naukowej.**

Niezależnie od ogólnie bardzo wysokiej oceny odnośnie sformułowanych w zakończeniu wniosków, a także sposobu ich ujęcia, w subiektywnej ocenie sporządzającego recenzję pewnym, być może filigranowym, mankamentem pracy jest brak podjęcia próby przedstawienia relacji pomiędzy zasadą władztwa daninowego z opisywaną przez Autorkę zasadą sprawiedliwości. Albowiem obowiązek uregulowany w art. 84 Konstytucji nie może być bezpośrednio wypełniany przez organy stosujące prawo, a jedynie przez organy władzy ustawodawczej w procesie ustawowego dookreślania obowiązku konstytucyjnego. Ponadto w subiektywnej ocenie sporządzającej recenzję kolejnym mankamentem pracy jest brak podjęcia próby przedstawienia własnych propozycji zmian polskiego podatku od niektórych instytucji finansowych. **Wydaje się, że zarówno odniesienie się do badanych zagadnień w ujęciu badanych państw, jak i elementów konstrukcyjnych mogłoby być inspirujące do podjęcia badań w tym zakresie (co zresztą Doktorantka może jeszcze realizować w ramach dalszych badań naukowych).** Tym bardziej, że wraz z postępującym rozwojem instytucji finansowych w ogóle, a także świadczonych przez nie na rynku finansowym usług, pogłębiać się będzie prawdopodobnie dylemat związany z ewentualnymi (pytanie, czy w istocie zasadnymi?) zmianami w zakresie podatku od niektórych instytucji finansowych.

Zważywszy na wszystkie ustalenia i uwagi poczynione powyżej należy raz jeszcze podkreślić, że w recenzowanej dysertacji w sposób rzetelny i kompleksowy zostały przedstawione pytania oraz próby odpowiedzi na te pytania wynikające z potrzeby usystematyzowania wątpliwości interpretacyjnych występujących w ramach analizowanych instytucji. Doktorantka dowiodła, iż posiada wysoko ocenioną, umiejętność formułowania celu badawczego i pytań badawczych, a także weryfikacji postawionych hipotez. Wykonane przez Autorkę badania i ich opracowanie jest jak najbardziej właściwe i świadczy o

7

poprawności badań Doktorantki jak i o dobrej znajomości literatury (w mniejszym zakresie orzecznictwa). Dysertacja imponuje szerokością spojrzenia oraz jakością stawianych tez i wniosków.

W zakończeniu pracy dokonano zatem **trafnych uogólnień**. Zakończenie to stanowi także potwierdzenie, że **postawione hipotezy, były merytorycznie zasadne**. Konkluzje zawarte w zakończeniu nie pozostawiają wątpliwości, że **cele, jakie Autorka sobie postawiła zostały w przeważającej części osiągnięte**.

Sporządzająca niniejszą recenzję pragnie też z całą stanowczością podkreślić, że sformułowane w niniejszej recenzji przykładowe sugestie mają jedynie charakter polemiczny. Nie podważają w żadnym razie wartości naukowej recenzowanej rozprawy, którą należy ocenić wysoko. W zakończeniu jeszcze raz należy zauważyć, że rozprawa mgr Alicji Michalak jest oparta o bardzo dobrą znajomość literatury, a w podstawowej mierze także i orzecznictwa. Doktorantka zaprezentowała również solidny warsztat naukowy. Jednocześnie Autorka przedstawia **własne stanowisko choć nie zawsze w sposób w pełni zadowalający**. Dodatkowa wartość rozprawy płynie z **aktualności licznych problemów poruszonych w ramach recenzowanej rozprawy**. W ocenie sporządzającej niniejszą recenzję zasadne wydaje się zgłoszenie wniosku o opublikowanie tej pracy.

4. Konkluzja

Doktorantka wykazała się dobrą znajomością problematyki i starannym warsztatem naukowym. W konkluzji należy zatem stwierdzić, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Alicji Michalak pt. „Podatek od niektórych instytucji finansowych w kontekście zasady sprawiedliwości”, **stanowi oryginalne rozwiązanie ważnego problemu naukowego**. Jej Autorka wykazała się dobrą wiedzą prawniczą. Wykazała się również **umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych**. Tym samym rozprawa doktorska mgr Alicji Michalak **spełnia przesłanki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki** (t. j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1789, ze zm.) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r., Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669), tym samym może stanowić podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani Alicji Michalak do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

8

Wrocław, 10 marca 2022r.

Katarzyna Krysiańska